

RESSENYES

MARTÍNEZ LORCA, Andrés (2015)

Filosofia medieval: De al-Farabi a Ockham

Madrid: El País, «Biblioteca: Descubrir la Filosofía, 18», 143 p.

Amb motiu de la col·lecció «Biblioteca: Descubrir la Filosofía», editada pel diari *El País*, el professor de filosofia Andrés Martínez Lorca ha publicat una breu introducció a la filosofia medieval. Es tracta d'una presentació didàctica del pensament de sis grans figures d'aquella època, cadascuna de les quals va acompanyada d'una contextualització històrica breu i d'alguns textos que n'il·lustren les idees principals. Es tracta d'una obra de divulgació que ofereix al lector un esquema conceptual sintètic de la vida i de les obres principals de cada pensador presentat. Els escollits són Al-Farabi, Pere Abelard, Averrois, Maimònides, Tomàs d'Aquino i Guillem d'Ockham. Podem estar més o menys d'acord amb aquesta tria, però, en tot cas, cal reconèixer que engloba admirablement les tradicions cristiana, jueva i islàmica. En aquesta concisa introducció a la filosofia medieval, s'hi presenten les tres tradicions de pensament amb un grau de rellevància equànime, sense relegar-ne cap a un resum o a un capítol postrem. I és que Andrés Martínez Lorca, catedràtic de Filosofia Medieval per la Universidad

Nacional de Educación a Distancia (UNED) des de l'any 2002, és un expert en filosofia antiga i medieval, amb un interès especial per la filosofia produïda a Al-Àndalus. El llibre, després d'un breu prefaci (p. 7-12), s'inicia amb una introducció a l'edat mitjana, «Una edad no tan oscura» (p. 13-38), i una definició de l'escolàstica, dels trets que la fonamenten (el formalisme lògic, el llenguatge religiós, el conflicte entre la fe i la raó, les traduccions arabollatines, les fonts gregues, entre d'altres) i del marc contextual que la va veure néixer. És en aquesta introducció en la qual l'autor, dins de la brevetat del text, reivindicava la importància de la civilització islàmica en la cultura medieval, per la ciència, l'art i la filosofia que va difondre. Martínez Lorca també emfatitza la necessitat d'interrelacionar l'estudi de la història amb el de la filosofia, el saber i l'evolució de la cultura.

La primera figura de la qual es parla, junt amb una exposició del naixement de la filosofia islàmica, és Al-Farabi (p. 39-52). Després de presentar la vida i les obres d'aquest filòsof, anomenat «el segon mestre» (el primer és Aristòtil),

Martínez Lorca exposa la recepció i la reconstrucció que féu de l'aristotelisme, sobretot pel que té a veure amb la lògica. Ara bé, l'autor també reserva un espai per fer referència a la teorització de la vida social i política proposada per Al-Farabi i per la filosofia islàmica en conjunt.

El tercer capítol del llibre, «Lógica y ética de un pensador crítico» (p. 53-64), està reservat a Pere Abelard (1079-1142). Abelard, conegut pel seu gran domini de la lògica i el seu esperit crític, inaugurarà una nova època: l'escolàstica. En aquesta conjuntura històrica, l'autor no oblida els noms dels precursors Joan Escot Eriúgena o Anselm de Canterbury. Els trets que es destaquen de la seva carrera intel·lectual i personal són: l'idil·li que mantingué amb Eloïsa (com no podia ser de cap més manera!), la influent i significativa aportació que féu al debat dels universals i algunes de les seves concepcions ètiques de més relleu, com ara la idea del diàleg interreligiós, llavor de l'ecumenisme.

El capítol següent (p. 67-81) està dedicat a Averrois (1126-1198), «maestro de Occidente» i apogeu de la filosofia a Al-Àndalus. Els comentaris a l'obra aristotèlica d'aquest metge cordovès revolucionaren l'escolàstica llatina, però la seva figura també fou rellevant per a la vida pública de l'Al-Àndalus del segle XII. Tal com mostren els quadres de text escollits («La filosofía existirá siempre» o «El estudio de la filosofía es obligatorio en el islam»), el llibre subratlla la recuperació de la filosofia grega i la recerca crítica de la veritat que implicà el naixement d'una figura com Averrois. També s'hi ressalten les aportacions que va fer a la psicologia o «estudi de l'intel·lecte», concepcions que innovaren de retruc el debat sobre els universals, i, també, la seva teoria ètica i crítica política.

En el cinquè capítol (p. 83-96), i canviant de tradició cultural, Martínez Lorca presenta la figura del metge sefardita Mosė ben Maimon (1135-1204), conegut per la tradició europea amb el

nom de Maimònides. Després d'una breu exposició històrica del judaisme en època medieval i de la vida d'aquest filòsof i talmudista nascut a Còrdova, l'autor exposa la seva relació amb l'obra aristotèlica, els punts que hi tenia en comú i les discrepàncies que hi va mantenir. Maimònides prengué de l'aristotelisme tot allò que era coherent amb la seva religiositat jueva, però en criticà tot el que la contradeia, com ara la doctrina de l'eternitat del món. A la síntesi breu del pensament del sefardita, també s'hi destaca la seva renovació a hermenèutica, basada en la interpretació al·legòrica.

El sisè capítol el dedica al frare predicador Tomàs d'Aquino, «La madurez de la escolástica» (p. 97-116), deixeble d'Albert el Gran (ca. 1200-1280). Tomàs d'Aquino oferí una síntesi de les doctrines teològiques cristianes, fonamentada en un aristotelisme cristianitzat. Encara que aquest sigui el resum de la seva gran tasca intel·lectual, les aportacions de Tomàs a la història de la filosofia també passen per una revisió del pensament eticopolític aristotèlic en clau religiosa i per la idea de la instrumentalització de la filosofia per part de la teologia, entre d'altres.

El darrer capítol (p. 117-132), dedicat al franciscà Guillem d'Ockham (ca. 1294-1349), presenta aquest pensador com un «precursor de la modernidad». Se'n ressalta la crítica a l'absolutisme papal i a la teocràcia —que li costà l'exili i la recerca de protecció de l'emperador Lluís IV de Baviera—, l'interès que mostrà per la lògica (i la famosa «navalla d'Ockham»), l'aportació que féu al debat dels universals i el pes de l'experiència en la seva concepció epistemològica. En aquest capítol, que marca l'avantsala de la modernitat, l'autor cita uns altres franciscans britànics significats per la baixa edat mitjana, com ara Robert Grossatesta o Joan Duns Escot.

L'apèndix (p. 135-143) el componen una brevíssima bibliografia raonada, una cronologia dels fets històrics més relle-

vants de l'edat mitjana (des de l'emperador Teodosi I fins a la crisi de les darreries del segle XIV) i un índex onomàstic.

Transcric les paraules amb les quals Andrés Martínez Lorca tanca aquest llibre, en la mesura en què em semblen significatives per ressenyar-lo: «Quien desee profundizar en el conocimiento de la filosofía medieval, debería seguir leyendo. Aquí solo hemos pretendido esbozar una aproximación a ese lejano mundo intelectual. Los trazos de nuestro cuadro han sido necesariamente gruesos» (p. 135). I així és. La col·lecció «Biblioteca: Descubrir la Filosofía», dirigida per Manuel Cruz, ofereix un total de 30 llibres, cada un dels quals presenta sintèticament el pensament d'un filòsof rellevant per a la nostra història. És significatiu comprovar com tan sols els cínics, els estoics i els epicuris, d'una banda, i els filòsofs de l'edat mitjana, de l'altra, s'insereixen en

una única obra col·lectiva que pretén presentar-los tots en conjunt. Davant d'aquesta conjuntura i de la necessària brevetat d'un text de divulgació sobre filosofia, fer un esbós de la filosofia medieval, de quinze segles de producció de pensament plens de canvis culturals i històrics de gran envergadura, és ja un gran mèrit. Però, a més, cal aplaudir la claredat de l'exposició i la capacitat de l'autor de compendiar informació, qui, a pesar de veure's empès a escollir personatges i conceptes, és capaç d'oferir un esquema conceptual de les idees fonamentals de cada pensador, acompanyades adequadament de fragments de les fonts primàries d'aquest. Amb tot, només ens queda agrair la iniciativa del diari *El País* de promoure una col·lecció dedicada exclusivament a la filosofia i a la seva història, en un format molt divulgatiu i accessible per a tots els públics.

Maria Cabré Duran

Universitat Autònoma de Barcelona

<http://dx.doi.org/10.5565/rev/enrahonar.696>

Actes de la «III Trobada Internacional d'Estudis sobre Arnau de Vilanova»

Edició a cura de Josep Perarnau (2014)

Barcelona: Institut d'Estudis Catalans i Facultat de Teologia de Catalunya,

«Treballs de la Secció de Filosofia i Ciències Socials, 46», 497 p.

ISBN 978-84-9965-224-5 (IEC); 978-84-941633-6-4 (FTC)

Els dies 7, 8 i 9 d'octubre de 2011 es va celebrar, a Barcelona, la III Trobada Internacional d'Estudis sobre Arnau de Vilanova, organitzada per l'Institut d'Estudis Catalans i per la Facultat de Teologia de Catalunya. El mes d'octubre de 2014, s'editaren les actes resultants de dita reunió, la qual aplegà estudiosos i especialistes de la figura i de l'obra del metge i reformador espiritual Arnau de Vilanova (València?, c. 1240 – Gènova, 1311).

El llibre de les actes s'inicia, com és habitual, amb la crònica de la trobada

(p. 7-67), escrita per Jaume de Puig i Oliver (IEC). Més enllà de descriure el contingut de les sessions d'estudi i de debat que tingueren lloc a la Facultat de Teologia de Catalunya i a la residència Martí Codolar durant les tres jornades, també s'hi exposen les raons que motivaren la III Trobada. El primer motiu al·ludit és la proposta del Dr. Josep Perarnau i Espelt de «procedir a la recollida de totes les dades biogràfiques disponibles sobre Arnau, per tal de clarificar el màxim possible no solament la seva biografia, ans